

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 3 2010 | ÅRGÅNG 14

Bokförlaget THALES

INTERVJU MED EVA ERMAN,
LEKTOR VID STATSIVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN VID
UPPSALA UNIVERSITET OCH PRO FUTURA FELLOW VID SCAS

Vilka frågor anser du är de viktigaste inom politisk filosofi?

JAG FÅR GE ett tråkigt svar, som jag tror är sant: Det är fortfarande de klassiska frågorna, frihet, jämlikhet, rättvisa, demokrati – de stora normativa begreppen. Skillnaden är att man nu försöker söka svaren annorlunda. Jag tror också – men det är kanske önsketänkande – att man kopplar dessa frågor mer till social ontologi, dvs. att man ser dem som inbäddade i samhällsteori. Det som intresserar mig är kopplingen och skärningspunkterna mellan legal, social och politisk filosofi.

Är det någon speciell fråga du tror att det kommer att bli ett ökat intresse kring i framtiden?

DET VERKAR UPPENBART att intresset ökar kring frågor som förtryck, globala orättvisor, demokrati på global nivå, mänskliga rättigheter, olika normativa ideal. Men det råder en stor förvirring. Man säger: »Nu när vi inte har ett demos på global nivå kan vi åtminstone ha mänskliga rättigheter.» Men mänskliga rättigheter är en idé om ett skydd av individen medan demokrati är en idé om kollektivt självbestämmande. Man för upp många normativa begrepp på en global nivå, ibland lite förhastat i mina ögon. Det är problematiskt. Hela den västerländska filosofiska traditionen har studerat begrepp som frihet, jämlikhet och rättvisa, och dessa har antagits vara universella. Samtidigt har dessa alltid applicerats inom nationalstaten. Det har funnits en tyst premiss om staten, som har gjort dessa begrepp applicerbara. Nu när statens gränser börjar ifrågasättas blir det spännande – politiskt-teoretiskt sett. När man tänker wittgensteinianskt, att begrepp formas och omformas genom sin applicering, blir det här intressant men även problematiskt. Det öppnar för nya möjligheter.

Finns det några frågor som har uttömts eller avgjorts?

KLASSKAMPEN? JAG SKOJAR – det var en kritik. Ur ett mer statsvetenskapligt perspektiv ligger det en fara i att den civilsamhälleliga debatten utgår från att alla dessa frågor är avgjorda. Att vi alla har samma idéer om rättvisa, frihet, etc., och bara olika idéer om hur dessa ska implementeras. Detta är ju falskt. Övertygelsen om att normativa frågor och konflikter är avgjorda är politiskt farlig, men väldigt användbar retoriskt bland politiker. Som om det råder normativ konsensus. Det är därför det blir ett slags Bingolotto av valrörelsen, det handlar om några kronor hit och dit i plånboken, för vi är ju egentligen alla överens, eller hur? Vi har inga problem, inga klasser längre – bara välfärd. Alla är fria och jämlika och det är relativt rättvist.

Vänsterrörelsen har inte lyckats ta avstånd från detta språkbruk, som gynnar nyliberalismen. Ska man hitta en ny kraft i socialdemokratin så måste man gå in på att det kanske inte förhåller sig så. Idén om att de normativa frågorna är avgjorda leder till en avpolitisering, vilket generellt brukar gynna de med makt, dvs. idén upprätthåller maktstrukturer.

Har den allmänna politiska idédebatten följt den akademiska debatten?

DET FINNS ETT ofantligt gap mellan den akademiska debatten och den mediala eller samhälleliga debatten. Risken är att den mediala debatten snarare följer samhällsklimatet i övrigt, uppfattningen att frihet är frihet från politik. För Rousseau och några av de tidiga kontraktstänkarna var hela idén att man fick frihet genom kontraktet, genom att vara en del av en samfällighet. Men i en värld där det kommersiella utrymmet har tagit över det allmänna så gynnas en helt annan idé: medborgaren blir en konsument. När man frågade folk innan senaste valet vad de skulle rösta på sa de: »Jag ska välja x för det gynnar mina intressen. Jag har barn så jag behöver det här.» Det var slående. För tio år sedan skulle man ha försökt hitta någon normativ princip som åtminstone halvhjärtat kunde dölja de egna preferenserna. Nu är det helt okej att tycka så. Problemet är att demokrati är ett ideal om kollektivt självbestämmande. Det går aldrig att reducera till individualism rakt av, hur individualiserade vi än blir.

Det finns också ett problem med de s.k. »nya medierna», som bloggar och Twitter. Det är så ofantligt många åsikter som svävar runt i civilsamhället. Om man som jag tror på att argument spelar stor roll i hur man rättfärdigar normer, så är det problematiskt att man inte anger skäl för saker. Man försvarar inte sina ståndpunkter utan man häver ur sig ståndpunkter. Det gör att gapet blir större. Den akademiska debatten består ju av att hitta goda skäl för en viss normativ ståndpunkt. Å andra sidan är det på sätt och vis demokratiskt, i metaforisk bemärkelse, att alla kan yttra sig. Men djupa analyser kräver tid, kunskap och intellekt och det korrelerar inte alltid med antalet bloggar. Det blir hastiga, sällan särskilt fördjupade analyser. Där finns en risk för avintellektualisering. Att det bara handlar om att ha åsikter men att ingen behöver stå för dem. Som om inte det som var det viktiga med åsikter var att någon skulle argumentera för dem. Om man kapar bort den delen är det svårt att se vad som skiljer en politisk åsikt från att säga »Jag tycker om glass».

Det här är kanske en dystopi. Men jag tror att *frihet genom politik* har ersatts av *frihet från politik*, och då menar jag politik i väldigt bred bemärkelse. Men gapet är också vårt fel, forskarnas. Vi för inte för ut våra argument. Torbjörn Tännsjö är ett bra exempel på någon som provocerar med sina idéer och väcker fler frågor. Fler skulle behöva göra det.

Du har själv skrivit krönikor och essäer i dagspressen. Hur ser du på den s.k. tredje uppgiften, uppdraget att sprida kännedom om den egna forskningen?

UNDER FEM ÅR skrev jag en gång i veckan i DN och det var otroligt roligt. Jag kunde fånga upp trådar ur mitt arbete på ett lekfullt sätt och i ett kreativt format. Jag fick leverera en text varje fredag, en text som spelar roll i ett dygn och sedan bryr sig ingen längre. Det var nyttigt för mig som forskare, som annars kan jobba med en artikel i flera år. Det har också varit nyttigt för min egen forskning och mitt sätt att prata om den. Jag har ibland lidit av att studenterna tycker att jag är svårbegriplig, så det var roligt att kunna öva på hur man kan göra något lättfattligt.

Vad bestämmer inriktningen på den akademiska debatten inom politisk filosofi?

DELS ÄR DET händelser och empiriska fenomen, i relation till det samhälle vi lever i. Just nu handlar det mycket om klimathotet, eller om problem med internationella organisationers makt, som WTO, IMF och FN, som inte är demokratiskt legitima men beslutar över väldigt många. Detta ska man inte underskatta. Annars gör trender i akademien också att folk följer varandra. Det är kanske lite tragiskt. Men samtidigt är vi ju grupp människor. Eller så vill man helt enkelt få pengar, forskningsmedel. Det är inte bra om man måste följa gruppen för att få forskningsmedel, istället för att följa gruppen för att den har rätt, för att det här är viktigt. Det ligger också en fara i att folk håller på med liknande saker. Då finns bara några få som är oliktankande. Det är bra att ha folk som säger emot.

Vilka politiska tänkare har influerat dig mest?

FÖRST FINNS EN grupp på ett allmänt plan, jag kategoriserar dem som rekonstruktivister, som har försökt rekonstruera och blottlägga ontologiska aspekter av människan. Jag tänker på Chomsky, Piaget och Freud, även Marx naturligtvis. Mer specifikt är jag väldigt influerad av Jürgen Habermas, Frankfurtskolan och kritisk teori. Det finns tre spår som Habermas drar ur. Det ena är den amerikanska pragmatismen: John Dewey och Charles Sanders Peirce. Det andra är den tyska hermeneutiken, med Hans-Georg Gadamer. Sedan är det Habermas husgudar Kant, Hegel och Marx. Om man är intresserad av skärningspunkten mellan det legala, sociala och politiska så är Habermas väldigt spännande. Han är en av väldigt få systematiska samhällsteoribyggare. Det gör kanske att många tycker att han är obegriplig och krånglig. Men grundfrågan är helt enkelt: Hur är social ordning möjlig?

Sedan har jag allt mer intresserat mig för normativ pragmatism, med Wilfrid Sellars och Robert Brandom, i min egen forskning. Den röda tråden genom allt jag har gjort är språk och normer, dvs. språkpolitik och frågan: Hur rättfärdigar vi normer?

Man influeras av så många tänkare. Det är viktigt att våga ge sig

hän, att bli förälskad i någons tankar, att bli lite blind och välvil-
lig, men att sedan kunna backa. Jag har gått igenom sådana faser
med Chomsky och Habermas. Det är en relation som man ska be-
jaka, eftersom den är väldigt utvecklande. I avståndstagandet ligger
också en enorm befrielse. När man är som mest hänförd kan man
ibland härma sin förebild och ta över ett språkbruk. Det är inte så
bra om man är habermasian, eftersom han skriver så dåligt.

Jag kom på det nu: Det var inte många kvinnor där. Hannah
Arendt skulle vara med. Det finns många bra kvinnor. Men det är
ett väldigt mansdominerat ämne. När jag började doktorera fanns
vid institutionen Maud Eduards och andra fantastiska, färgstarka
och duktiga kvinnor. De gjorde det möjligt för mig och min gene-
ration att känna att det fanns möjlighet att göra vad vi själva ville.
Alltså, det var inte givet att jag, bara för att jag är tjej, måste hålla
på med feminism. Det blev en öppning just därför att de hade gått
i bräsch och gjort så mycket av det viktiga grundjobbet. För mig
är kön är en otroligt viktig kategori för politisk ordning och makt
– men likaså är klass och etnicitet. Jag gör ingen rangordning. Det
beror på vilket problem man är intresserad av. Folk som känner mig
tycker att jag är väldigt feministisk i mitt privatliv, men jag är inte
lika dogmatisk i forskningen.

Finns det någon skillnad mellan den politiska filosofi som bedrivs på
filosofiska institutioner och den politiska filosofi som bedrivs på andra
institutioner?

DET FINNS VISSA skillnader. Det man som statsvetare kan bidra
med är att det politiska, också det legal-politiska, har egenskaper
som måste skiljas från det moraliska. Det finns en fördel att vi inte
bara bedriver tillämpad etik. Det politiska har säregna och spän-
nande egenskaper. Hur impregnerat det än är med moraliska prin-
ciper, idéer om det goda livet och normer, är det inte reducerbart
till det. Min egen forskning tenderar ofta att hamna i moraliska
principer. Men jag börjar inte där, utan i de politiska problemen.
Jag börjar i samhället och politiken. Jag är inte så intresserad av att
ta en moralisk princip och applicera den i olika sammanhang på
olika fenomen. Det tycker jag är ganska ospännande.

Här kommer man också in på skillnaden mellan kontinental och analytisk filosofi. I den kontinentala traditionen, t.ex. i Tyskland, har man bedrivit filosofi på sociologiska och statsvetenskapliga institutioner och inom internationell rätt. Därifrån kommer mycket av den kritiska teorin. Sedan har man den anglosaxiska analytiska traditionen, som har bidragit med argumentations- och begreppsanalys. Det som är spännande med den kontinentala traditionen är att samhällskritiken utgör grunden. Man tittar på makt och förtryck och blottlägger intressanta aspekter av komplexa samhällsfenomen. Svagheten är att det blir luddigt och svårt att falsifiera. Styrkan med den analytiska traditionen är dess tydlighet, transparens och argumentativa struktur. Svagheten är att det blir tråkigt eftersom man inte lyckas säga så mycket intressant. Kan man kombinera dessa två har man den bästa politiska filosofin. Att visa förtrogenhet med abstrakt och principiellt tänkande och begreppsordning, men ändå våga sig på denna vildmark av samhälle och makt, utan att låta luddigheten komma i vägen för det intressanta.

Hur ser du på att publikationer i internationella tidskrifter väger allt tyngre, t.ex. vid tjänstetillsättningar, tilldelning av forskningsmedel, etc.?

JAG TYCKER FAKTISKT att det är en bra utveckling. Det finns inget dåligt med att publicera sig internationellt, allt annat lika. Men det kan ha dåliga konsekvenser. För att publicera sig i en högt rankad, internationell, fackgranskad tidskrift går man ofta igenom en rigid procedur som kan vara väldigt utvecklande för den egna forskningen. De negativa konsekvenserna är att ett sakkunnigutlåtande, när det är som sämst, endast kvantifierar ens publikationer utifrån olika index, t.ex. inför en tjänstetillsättning. Men då har den sakkunnige inte gjort sitt jobb. Då behövs ju inga sakkunniga längre. De ska främst titta på den vetenskapliga kvalitén, men det kan man bara göra genom att läsa texterna.

David Beetham berättade för en tid sedan för mig att det var lite annorlunda förr: Då publicerade man bara när man hade något att säga. Det är blottande för dagens publikationshets. Ett annat problem med att mäta vetenskaplig skicklighet i antal artiklar är att man inom olika subdiscipliner publicerar olika mycket. Vi som hål-

ler på med politisk teori producerar ofta mycket färre artiklar än empirikerna.

Men det här är inga argument mot att publicera sig internationellt. Det som är avgörande är kvalitén på tidskriften. Om man får bra granskningsrapporter, om granskningsprocessen är anonymiserad, om man har en bra dialog med redaktören och man redigerar en artikel tre gånger, då utvecklas den. Man förbättrar sin forskning genom att träda i dialog med dem som är världsledande inom det egna området. Det är ingen snobbism, man tampas helt enkelt med det senaste inom den debatt man befinner sig i. Jag har lärt mig en del om det här genom mitt eget redaktörarbete för *Ethics & Global Politics*, där jag ser processen från ax till limpa. En tidskrift kan verkligen själv arbeta med att ständigt försöka höja ribban.

→

Katharina Berndt Rasmussen